

BERT HIDDEMA

CRUIJFF!

**DE MAGERE JAREN
1973-1981**

BIOGRAFIE

MOETEN MOET IK NIKS

De vrouw in de deuropening hoeft niets te zeggen, haar uitstraling spreekt voor zich. Zoals ze daar staat: niet uitdagend of provocerend, maar met beide benen stevig op de grond. Dit ben ik.

Ze ziet er heel anders uit dan op de foto's van vroeger die ik van haar heb gezien. Geen Hollands welvaren meer zoals toen ze nog in de Weidestraat woonde, maar magerder. Introverter. Kleiner.

Een vrouw die weet wat ze wil. Sprekend haar zoon in zijn jonge jaren toen hij voluit in de spits speelde. Toen alles kon, en er nog veel meer moest kunnen, en hij voor onze ogen het moderne voetbal uitvond. Menigmaal schoten we spontaan in de lach omdat we niet konden geloven wat die kleine nu weer uithaalde. Naderhand behielpen we ons dolgraag met mythische verhalen om het nog mooier te maken.

‘Komt u binnen.’

Haar handdruk is stevig.

‘Ik heb het gelezen,’ zei een vrouwenstem door de telefoon.

Het klonk niet onvriendelijk of kortaf, eerder zakelijk. Recht op de man af.

Het was mevrouw Cruijff, ze zei haar naam niet, maar ik wist dat zij het was en kon mijn oren niet geloven.

Ze had wel het een en ander aan te merken op wat ik over haar zoon geschreven had. Hoe meer hoe beter, dacht ik. Als er iemand op de wereld is die weet wie Cruijff is, wat er plaatsvond en wat al of niet gebeurde in diens jeugd, is het zijn moeder wel.

Jeugdijaren zijn essentieel voor de vorming van een persoon-

lijkheid, en zijn moeder is de enige die echt weet hoe het eraan toeging, vanaf het begin. Zij is de bron, ze baarde hem en speelde een beslissende rol in zijn leven. Zij heeft hem opgevoed, grootgebracht en volwassen zien worden. Zij weet wie Johan Cruijff is.

Voor mij, een psycholoog die teleurgesteld raakte in zijn vak omdat het niets zei over de mens als individu, was haar telefoontje een enorme buitenkans. Johan Cruijff was – daar was ik onderhand achter gekomen – een wonderkind, zoals Mozart of Picasso op hun gebied. Een jongen die niet stil kon zitten en op school niet kon meekomen, omdat hij bezeten was van het voetbal. Die niets anders deed en wilde, zodat hij onovertrefbaar werd qua techniek en – dat vooral – inzicht.

Een ontdekker.

Het was 1995.

We spraken af dat ik ervoor zou zorgen dat ze een eigen versie van mijn boek *Van Jopie tot Johan* onder ogen kreeg. Henny, de broer van Johan, had zijn print bij haar achtergelaten, omdat hij ‘bepaalde dingen moest navragen’ nadat hij een paar middagen met mij had zitten bomen over zijn eigen jeugd en die van zijn broertje. Over hun vader en school, hun thuis, de straat, hun vriendjes en nog veel meer – zoals het verdriet na een nederlaag, want ze konden geen van beiden tegen hun verlies. Zeker kleine Jopie niet.

‘Ik breng het wel bij u langs,’ zei ik. ‘En gooi het in de bus.’

‘Dan kunt u net zo goed aanbellen.’

Het telefoongesprek vond plaats op woensdag om half zeven ’s avonds, nu is het vrijdagmiddag twee uur.

Links in de gang gaat een trap omhoog, de keuken is rechtdoor, de huiskamer meteen rechts. Net als bij mij ligt in de vensterbank een lijstje met namen en telefoonnummers. Er liggen geen kanten kleedjes of wollige tapijtjes op de vloer, er staan geen Jordanese schemerlampen, cyclamen of begonia's, maar wel veel foto's van Johan met allerlei kinderen op schoot, waarop hij onveranderlijk breed lacht.

Op de bank zitten twee dames. De oudste stelt zich voor als mevrouw Happé, sinds jaar en dag de beste vriendin van mevrouw Cruijff ('eigenlijk meteen al vanaf het begin'), die indertijd om de hoek in de Veeteeltstraat woonde. Bij haar thuis logeerden Henny en Jopie de eerste nachten nadat hun vader plotseling overleden was.

De jongere vrouw, die verderop in de Landbouwstraat woont en een tante is van Wim Kieft, vertrekt zonder omslachtig gezoen.

Mevrouw Cruijff neemt plaats op een stoel en ik neem een andere, schuin tegenover haar. De tekst die ik Henny heb gegeven ligt voor haar op de lage tafel. Hier en daar staan aantekeningen in de kantlijn, opmerkelijk – bijna teleurstellend – weinig.

Ze is geboren in 1917. Als meisje stond ze op de markt in de Jordaan, later moest ze als werkster voor een hongerloontje de rotzooi opruimen van rijke stinkerds en, nadat ze weduwe werd, de kleedkamers van de beste voetballers van Nederland. Ze weet wat er te koop is in de wereld.

Haar man Manus stierf toen Johan twaalf jaar was. Na zes jaar vaste verkering hadden ze genoeg geld gespaard voor een uitzet en een bruiloft, ze trouwden op 8 december 1941. Na de bevrijding kreeg Manus, die tijdens de bezetting in een slagerij werk-

te, voor zijn verzetswerk een eigen winkel bij het eindpunt van lijn 9. Ze belandden in Betondorp, een andere wereld. Totaal anders dan de drukke stad aan de andere kant van de Oosterbe-graafplaats.

Omdat het vanzelf spreekt, komt het gesprek op het vroegere Ajax. Mevrouw Cruijff houdt zich afzijdig en beperkt zich tot kernachtige ja's en nee's of volstaat met een hoofdknikje en een lachje, terwijl ze mij observeert.

Tante Cor brandt los over de groentewinkel van Manus en Nel, het voetbalcentrum van het dorp, waar ze als gezworen vriendin Nel hielp en soms alleen maar voor de gezelligheid achter de toonbank stond te kwekken.

Een pen trekken en opschrijven wat er wordt gezegd zou een inbreuk zijn op hun enthousiasme en privacy. En ik voel dat dit vast niet de enige keer zal zijn dat ik met hen spreek.

Stoere praatjes en machogedoe zijn niet meer aan mij besteed. Als opa leef ik in de jaren des onderscheids. Mevrouw Cruijff is het type vrouw waar ik bewondering voor heb, omdat ik die ken uit mijn jeugd, toen ik zelf een werkende moeder had, we het niet breed hadden en het hele huis, behalve de huiskamer, in de winter ijskoud was en we warm moesten blijven door op elkaars lip te zitten.

Een sportbiografie moet laten zien hoe lichaam, ziel en geest gevormd worden. Zij en Johan hebben identieke genen, dus als ik haar beter leer kennen, kom ik erachter wie Cruijff is, wat hij zou doen in dit of dat geval, wat hij zou denken en waarom hij zou lachen of kwaad worden. Ze is van vitaal belang voor mijn psychologische portret van Cruijff.

Ze blijft vriendelijk als ze zegt dat ze mijn boek eigenlijk niet wil, maar van Henny de raad heeft gekregen mee te werken en dat zelf bij nader inzien ook beter vindt. Als het boek er toch zo nodig moet komen, dan liever met mij.

Johan is ertegen, dat weet ik van Henny, maar zij heeft daar maling aan. Typisch Johan.

Het gesprek verloopt ongedwongen en springt van de hak op de tak. Het begint met Leo Happé die eigenlijk Léon heette en die met Jo (zo noemde Nel Johan toen) op straat voetbalde, bij Jopie (zo noemde ze hem ook) in de klas zat en lid mocht worden van Ajax, omdat hij zijn beste vriendje was. Leo troostte hem toen Jopies vader gestorven was en het twaalfjarige jochie met een verdriet achterbleef dat nooit meer helemaal weg zou gaan.

Johan was wie hij was. ‘Je wist precies wat je aan hem had.’

‘Net als u.’

‘Op zijn manier wel, ja...’

‘En hij deed toch wat hij wilde.’

‘Zoals hij ook voetbalde.’

‘Er staan fouten in...’

‘Die moet u verbeteren. Hoe meer hoe beter, want het boek kan niet goed genoeg zijn en u weet er meer van dan ik – zeg maar: alles.’

‘Niet alles, hoor.’ Zoals een moeder van twee jongens dat met ingehouden trots kan zeggen. ‘Gelukkig niet.’

Ik geef hen beiden een exemplaar van *De zon schijnt voor iedereen*, het boek over Johnny Jordaan dat ik een paar jaar geleden heb geschreven en van de Jordaanse blueszanger een cult-held maakte.

Mevrouw Cruijff zegt dat ze als kind Johnny op straat heeft horen zingen.

De tweede keer, nog geen week later, spreken we elkaar niet bij haar thuis, maar bij meneer en mevrouw Happé, op een boven-etage aan de Brink, waar ze tegenwoordig wonen. Ze hebben mijn boek over Johnny Jordaan gelezen en ook oom Ab, 'met een b', vond het prachtig ontroerend.

Ab was de beste vriend van Manus. Samen gingen ze naar Ajax, hij hielp Manus bij het sjouwen van kisten en zakken, ze maakten zomaar praatjes, ze vertelden elkaar schuine moppen, lachten eensgezind. Ab was erbij, die zomeravond toen Manus overleed. Hij is nog steeds aangedaan.

'Ik wist dat het mis was en kon alleen de huisdokter maar bellen. Gelukkig was er een telefoon in de winkel. De dokter had een auto en kwam snel.' Ab moest machteloos toezien hoe zijn stervende boezemvriend een spuitje kreeg dat niet hielp.

Mevrouw Cruijff laat me het manuscript van het boek zien.

Bij eerdere boeken is me de bescheidenheid van mensen die er echt toe doen opgevallen. Hier en daar staan korte aantekeningen in de marge, maar na mijn doorvragen komt van alles ter sprake. Ditmaal pak ik pen en papier om driftig aantekeningen te maken, wat nu de normaalste zaak van de wereld is.

Vermoedens mijnerzijds worden bevestigd, misverstanden uit de wereld geholpen, saillante anekdotes opgediept en zodoende wordt mijn kennis omtrent Cruijff verbreed.

Een biografie beschrijft hoe en waarom iemand werd zoals hij is geworden. Via haar heb ik het uit de eerste hand. De hartenwens van een rechtgeaarde biograaf.

Daarna spreken mevrouw Cruijff en ik elkaar nog enkele malen, zonder of met tante Cor en oom Ab. Henny is soms ook aanwezig, en tijdens gedachtewisselingen met zijn moeder kom ik het naadje van de kous te weten.

‘Henny lijkt op zijn vader,’ zegt ze, en ik zie bij hem dezelfde brede lach als bij ‘Ome Manus’ op de foto’s.

‘En Johan op zijn moessie,’ zegt Henny.

‘Wie iets over Johans jeugd wil weten en waarom hij is zoals hij is, moet jouw boek lezen,’ zegt Henny als in 1996 *Van Jopie tot Johan* verschijnt.

Om mevrouw Cruijff in het zonnetje te zetten, overhandig ik haar het eerste exemplaar van dat boek op Johans verjaardag 25 april in de sportwinkel van Henny op de Elandsgracht. Met een list, Ab en Cor zitten in het complot, wordt ze erheen gelokt.

Het komt nog op de televisie ook. Als ze dat had geweten, had er helemaal geen haar op haar hoofd aan gedacht om te komen, weet Henny. Ab en Cor zijn het roerend met hem eens.

Sindsdien stuur ik haar op haar verjaardag, met Kerstmis en Nieuwjaar steevast de beste wensen. Het was vanzelfsprekend dat ik haar bleef opzoeken.

‘Ik vind het altijd leuk als je langskomt,’ zegt ze steeds, en ik doe haar een groot plezier met een haring van Appie, die op de Brink staat: ‘Met een p.’

‘Johan is niet blij met je boek,’ zegt ze. ‘Hij zegt dat het hem een hoop centjes kost.’

Toch verstoort het onze relatie geenszins en blijven we elkaar zien. Mijn volgende boek, *El Cruijff*, over Cruijffs carrière bij Barcelona, breng ik haar ook.

‘Zeg toch tante Nel,’ zegt ze als ik haar mevrouw noem.

Het zit in de genen. Vandaag de dag mag je dat zeggen als psycholoog. Zij is net als haar zoon, en hij net als zijn moeder: moeten moet ik niks.

Ze loopt tegen de tachtig, maar is zeer bij de tijd en streetwise. Met een nuchtere, laconieke kijk op het leven. Direct in het contact, maar met een dubbele bodem: de ingebouwde ironie die geboren Amsterdammers eigen is. Op haar manier is ze zoals haar zoon voetbalt. Freewheelend, maar toch het koppie erbij houdend.

Al mijn volgende boeken breng ik bij haar langs, ze kijkt ze in en legt ze op een plank onder de tafel. ‘Dat zal Johan leuk vinden.’

Ook *Een voetbalsprookje* krijgt ze, over haar kleindochter Estelle, een dochter van Henny, die is getrouwd met Ruud Gullit. Ze staat in alle bladen en is een Bekende Nederlander. Oma ziet ze sporadisch, Gullit heeft geen enkele behoefte om de moeder van ’s werelds beste voetballer tegen zich aan te drukken.

‘Rinus,’ zegt ze vertederd bij het zien van de prachtige omslag van *De Generaal*, mijn boek over Michels.

Rinus bracht Johan naar doktoren en ziekenhuizen toen die kwakkelde met zijn ongelukkige voeten en nog te jong was om zijn rijbewijs te halen, terwijl hij al stiekem rondjes om het binnerterrein van het stadion scheurde zodat hij zelfs met zijn been in het gips kon afrijden. Op Michels was en is ze zeer gesteld, ze kende hem als haar broekzak en hij haar. Hij was de grote held van Manus, Henny en Johan, de midvoor die altijd op de juiste plek stond en het soort goals maakte waar vrouwen van hielden, zwevend in de lucht bij een kopbal.

‘Een lolbroek in de kleedkamer,’ lacht ze. ‘Die kleine zat bij hem op schoot om hem de wedstrijd uit te leggen.’

Michels, groot en blond, speelde met een elastiekje in het haar. Een echte Tarzan: gespierd en lenig zoals een bevolgen gymnastiekmeester kan zijn die ervan geniet om de oefeningen vlekkeloos voor te doen. Ook een beetje een rare man, met een geestelijk onvolwaardig zusje voor wie hij zich schaamde.

Op de plaats van het gesloopte en in brand gestoken stadion waar de onweerstaanbare opmars van Ajax gestalte kreeg, verrijst een woonwijk die wordt omgeven door sloten met veertien bruggen, die zijn vernoemd naar de Ajacieden die in Europacupfinales van Ajax hebben gespeeld. De mooiste is vernoemd naar Johan. Ze heeft hem gezien toen Henny haar erheen reed. Het laatste stukje moest ze lopen. Er stond een bord bij dat haar niets zei.

De middenstip ligt op een heel andere plaats. Henny weet dat soort dingen, en zij zegt: 'Dan hadden ze het net zo goed niet kunnen doen.'

Ik vraag me onwillekeurig af of kleine Jopie, als hij vanuit huis niet alleen maar de Middenweg had hoeven over te steken naar Ajax, zich ook had kunnen ontwikkelen tot wie hij werd: the King of Soccer.

'Hij had het gewoon,' zegt ze. 'Al heel jong.' Voor haar was het de gewoonste zaak van de wereld dat hij zo goed was, zo was hij nou eenmaal.

Cruijffs sterke staaltjes heeft ze nooit aanschouwd, in wezen kende ze die alleen maar van horen zeggen, want ze durfde niet meer te kijken zodra haar kleine aan de bal was. Ze was alleen maar bang dat hij gemene schoppen zou krijgen, waardoor ze automatisch moest denken aan de pijn die hij de rest van de week zou voelen.

Later, toen de herhalingen waren uitgevonden op de televisie, keek ze zelfs niet echt goed als ze wist dat er niets gebeurd was. De spanning, het geweld in de wedstrijden was te veel voor zo'n fragiel mannetje, vond ze. Jopie was niet alleen te jong, maar ook veel te klein tussen al die grote kerels.

Ze verbeet zijn pijn, leed met hem mee.

Als de wedstrijd live op de televisie werd uitgezonden, vluchtte ze naar de keuken zodra hij afgetrapt had. Niettemin voelde ze wel degelijk wat haar kleine Jopie moest incasseren in duels met volwassen kerels, soms vaders van jongens van zijn leeftijd die veel groter en sterker waren dan hij en die zich niet uit het veld wilden laten slaan door zo'n snotneus die na zijn vijfde goal net zo uitdagend juichte als na zijn eerste. Natuurlijk, ze leefde op als hij er weer eentje gemaakt had of een ander knap huzaarenstukje opvoerde, maar ze onderging het zonder dat het aan haar gezicht af te lezen was.

Ze was pas echt opgelucht als die kleine na de wedstrijd weer bij haar thuis opdook, als een wolf begon te schransen en net deed alsof er niets gebeurd was, terwijl hij hinkte of hondsmoe was en met tegenzin klaagde over hoofdpijn die zij allang had voelen aankomen, nog voor hij naar het stadion vertrok.

Als ik 's zomers in het land ben, kom ik haar feliciteren met haar verjaardag, die met familie, vrienden en burens wordt gevierd. Een heel huis vol. Tot in de tuin aan toe zitten ze. De vuurrode Canta van 'Ab Ferrari' staat voor de deur. Ab en Cor zijn inmiddels verhuisd naar een verzorgingshuis in Diemen. Via de brug over de Ringweg die niet naar Rinus Michels vernoemd mocht worden, rijden ze langs de nieuwbouwwijk waar Cruijff ooit de sterren van de hemel speelde, met straten die genoemd zijn

naar stadions waar Ajax opzienbarende Europacupwedstrijden speelde. Ab en Cor kunnen er niet aan wennen en zouden het liefst de andere kant op blijven kijken.

Met stil gejuich worden ze binnengehaald. Hoelang nog? denken Nel en Cor eensgezind.

Nel is steeds slechter ter been, en zomaar bij elkaar binnenvallen om wat te kletsen en zorgen te delen, is verleden tijd. Het onderlinge contact verliep in Betondorp al niet soepel meer na hun verhuizing naar De Brink, waar de trap omhoog op het laatst een te grote horde was voor Nel.

Cor en vooral Ab kwakkelen met hun gezondheid, maar het openbaar vervoer naar het verzorgingshuis is een onoverkomelijke hindernis.

Leden van de familie Coster, de ouders van Danny, zijn nooit aanwezig. Over hen wordt ook niet gesproken.

Wie ook ontbreekt is Johan, maar dat is geen gespreksonderwerp. Geen enkele toespeling wordt er gemaakt op diens steevaste afwezigheid. Henny is de enige die het gesprek nog weleens op zijn broer tracht te brengen, maar zodra hij een bepaalde houding aanneemt en diep zuchtend gaat kijken, ruiken ze onraad en worden de gelederen gesloten, zoals in de tijd dat Vasco nog achterin bij Ajax de lakens uitdeelde.

Het is tenslotte haar verjaardag.

Aangezien de drukte en rompslomp in huis haar te veel wordt, wordt door Henny en Jeannette een zaal afgehuurd bij Frankendaal aan de Middenweg of wordt Nel toegezongen bij Lexington, de zaak van Bobby Nees, een oude bekende uit de Jordaan. Danny, weet Henny, die haar naam steevast met een a uitspreekt, was bij hem thuis op de litigieuze avond na de zwembadaffaire toen ze urenlang met Johan aan de telefoon hing.

Cor en Nel bellen elkaar nog wel, maar het contact wordt steeds minder omdat ze beiden slechthorend worden en gauw afgeleid zijn.

Ab gaat steeds meer kwakkelen met zijn gezondheid. Hij heeft geen energie meer, ziet alles donker in, en overlijdt. Voor Cor wordt het nu helemaal onmogelijk om bij Nel langs te komen. Af en toe wordt ze gebracht door haar zoon, maar die is ook niet altijd vrij.

Algauw heeft het ook voor Nel geen zin meer om bij Corrie langs te gaan, want die wordt totaal dement en herkent haar niet meer. Nel komt de deur niet meer uit. Behalve om naar het ziekenhuis te gaan.

Het absolute hoogtepunt zijn de dagen dat ze bij Henny en Jeannette logeert, drie hoog op de Elandsgracht. Henny draagt haar naar boven zonder te hijgen of een krimp te geven. Hij is toch al boven de zestig, maar altijd een sportman geweest. De zon schijnt de hele dag, Henny en Jeannette drinken een wijntje en praten met haar over vroeger, terwijl ze vanaf het dakterras wijst op gebouwen en torens die ze niet kan thuisbrengen, omdat Amsterdam een metamorfose ondergaat.

Met flarden maakt ze haar jeugd opnieuw mee. Van opwindning kan ze 's nachts niet slapen en staat ze voor het raam te kijken naar de straat beneden met al die fietsers, vooral de kant van de stad op. Jongelui die gaan dansen, praten en zoenen, plus de rest. In haar jeugd was dat volslagen ondenkbaar. Dan sliep een normaal mens. Hartverwarmend zijn de meisjes achterop, zoals zichzelf bij Manus toen ze nog verkering hadden. Wat kon die hard fietsen. Maar toch kon ze hem heel goed bijhouden als het moest. Ze was taai, ze gaf nooit op.

Als de zon schijnt, zitten we in de tuin achter het huis, waar geen verkeer te horen is en de burens zich even geruisloos gedragen als zij. Bij het gekwetter van vogeltjes die dansen in de lucht, trekt even een lachje over haar gezicht. De tuin ligt op het westen zodat 's middags de zon schijnt.

Ze koestert haar vrijheid.

Nog steeds is ze haar eigen baas, vrij om te doen wat ze wil. Moeten moet ik niks, dat is meer waar dan ooit.

Op de vensterbank liggen nog steeds de lijstjes met telefoonnummers, die ze minder en minder draait. Soms bellen zij, maar meestal is ze te laat om het te horen.

Ik weet niet eens of er nieuwe namen bij gekomen zijn of nummers veranderd zijn. Ik heb er nooit naar gekeken.

Waarom niet?

Omdat zij weet dat ik het niet zal doen. Simpel. Zo simpel en waar, dat het echt cruijffiaans is.

‘Ouderdom komt met gebreken,’ zegt ze.

In 2001 kan ze de trap niet meer op. Henny laat een traplift aanbrengen, zodat ze zelfstandig naar boven kan gaan, naar haar slaapkamer met het tweepersoonsbed waarin ze geen boek meer leest voordat ze in slaap valt.

Ze krijgt een nieuwe heup van de zoon van Cor van der Hart, die orthopedisch chirurg is. Cor van der Hart was de kopsterke stopperspil van Ajax die Manus, Henny en Johan bewonderden omdat hij zo hard en zuiver kon schieten. De operatie verloopt van een leien dakje en omdat ze zo sterk is, mag ze meteen naar huis. Niet meteen beginnen met lopen, krijgt ze te horen. Ze verbijt de pijn: ‘Je moet wel.’

Naar boven gaan met de lift is een bijna onmogelijke opgave,

maar ze doet het toch. Boven is ze bang omdat ze beneden iets meent te horen. Of is dat de televisie die nog aanstaat?

Het lopen gaat voor geen meter, het zitten is zo uitputtend dat ze er geen plezier aan beleeft, helemaal als ze zich niet aan iets kan vastklampen en zich moeizaam tussen twee krukken voortbeweegt, met angst dat ze valt. De hulp die een paar keer per dag langskomt, is alweer weg voor ze het beseft. Niks helpt.

Omdat blijven liggen geen optie is, scharrelt ze zo goed als het gaat door het huis.

Artrose, echt zo'n ouderdomskwaal, heeft ze ook nog, het wordt steeds erger. Ze krijgt van alles voorgeschreven om het te bezweren: verbanden, pommades, rust of juist niet. Zelf kan ze er niet bij en ze moet wachten op haar hulp, die steeds verandert, zodat ze ze niet eens meer kent. Maar ze klaagt niet, ze doen immers hun best.

Voor haar doen is ze nog steeds sterk, dat zeggen ze ook in het ziekenhuis, althans zo legt Henny het uit. Zij weet wel beter, maar ze geloven haar toch niet.

Toen Johan zijn eerste contract bij Ajax ondertekende zei hij dat ze niet meer mocht werken. Hij had gezien hoe zwaar en vernerderend het werk was, al klaagde ze nooit en bleef ze goedghumeurd en optimistisch.

'Ik zorg wel voor je.' De rest van haar leven hoort ze het hem zeggen, ontzettend trots is ze op haar jongen.

Maar het is Henny die elke maand geld voor haar op de vaste plek in de keuken legt, zodat ze iets extra's kan doen.

Johan vertrok in 1973 met vrouw en twee dochters naar Spanje, om zijn voetbaldroom waar te maken bij Barcelona, en in één keer binnen te lopen voor de rest van zijn leven. Leuk was

anders, maar in zijn plaats zou ze hetzelfde gedaan hebben.

Hij moest zijn regenjas inleveren, die hij van Ajax geleend zou hebben. Zij raakte haar vaste plaats op de eretribune kwijt en werd achter een pilaar gezet waar ze niets kon zien. Ze was gegriefd door de laaghartige behandeling van de club die, zeker na de dood van Manus, hun gezin was geworden. De echtscheiding was definitief. Ze ging nooit meer naar Ajax, zelfs niet toen Johan zijn comeback maakte met een doelpunt waar ze het in de volgende eeuw nog over zouden hebben.

Trots wijst ze op een bos bloemen, een knots met linten en andere opsmuk.

‘Van Johan. Het was niet eens Moederdag.’

Ik had zijn analyse van de wedstrijd op de televisie gevolgd, had er nog iets van opgestoken ook en drie keer gelachen op de koop toe. Dat is aanmerkelijk meer dan bij de doorsnee voetbalcommentator.

Het boeket lag dwars over zijn racefiets, met dat rare stuur waardoor hij moeilijk kon remmen. Hij kon al heel jong met losse handen fietsen. Die behoefde je niks te leren.

En ineens scheen de zon in huis.

Henny ziet het boeket meteen.

Conflicten tussen zoons zijn pure horror voor een moeder. Nel laat het lang niet zo onberoerd als ze het naar buiten toe wil doen voorkomen. Niet dat het veel ter sprake komt, maar soms begint het te borrelen vanbinnen. Ze laat me geen partij kiezen, dat is niet haar aard, en als zij er niet over praat begin ik er niet over. Ik heb hetzelfde euvel in de familie, dat probeer ik haar duidelijk te maken om haar te troosten.

Ze negeert, verdringt en vergeet het. Maar niet altijd. De kap-

per komt bij haar thuis, dus daar hoeft ze niet te lezen wat Henny nu weer uitkraamt over zijn broer die zijn moeder nooit ziet. Bij andere gelegenheden maakt hij Coster uit voor een NSB'er. Ze mag Coster niet, maar hij is wel de man die ervoor gezorgd heeft dat Johan veel geld verdiende, zelfs nadat hij dacht het zelf te kunnen regelen en prompt op de fles ging.

Waar bemoeit Henny zich mee? Dát zegt ze wel, en ook dat het niemand iets aangaat. Ze kent Henny, die kan het niet verkroppen en weet van geen ophouden. Zodra hij ook maar even een gaatje ziet, brengt hij het ter sprake.

Het stoort hem vreselijk dat Johan niet naar zijn moeder omkijkt, vooral omdat ze daar zo onder lijdt. Soms wordt ze niet eens gebeld met kerst.

Johan zei vroeger dat ze best bij hem in Spanje kon komen wonen. Hij is in Spanje helemaal gesetteld en gaat daar zelfs niet weg als hij doodgaat. Zijn kinderen hebben vriendjes die geen Nederlands spreken. Overal bij haar thuis staan foto's van hem en de kleintjes, hij lacht op allemaal. Dat zegt haar alles.

Henny maakt zich volgens haar belachelijk met zijn geklets in de bladen. Als het haar te veel wordt, belt ze mij – altijd 's avonds – en zegt: 'Bert, zeg tegen Henny dat hij moet dimmen.'

Ik bel hem meteen. 'Henny, je moeder zegt dat je moet dimmen.'
Dat doet hij dan ook prompt.

In de winter van 2004 gaat Ramón Gielings documentaire *En Un Momento Dado* over Cruijff in Spanje in première tijdens het Internationaal Film Festival van Rotterdam.

Op donderdagmiddag komt Johan snel even langs in een limousine om te zeggen dat hij geen tijd heeft. De zaterdag erna zijn Henny en zijn moeder uitgenodigd. Ze wil niet gaan, want

er raast een storm door Nederland. En dan al die poespas, van net doen of het leuk is... Ze zou het liefst door de grond zakken en gewoon thuisblijven. Het weer is beestachtig slecht, het zicht minimaal. In het theater wordt het publiek gewaarschuwd dat ze te laat zijn. Duizend man sterk.

Eindelijk arriveren ze bij het Luxor Theater, waar geen rode loper ligt, omdat die weggewaaid is. Een groot theater in het hartje van Rotterdam, de stad waar Johan landskampioen werd. De film is al begonnen. Terwijl ze wordt ondersteund door Henny hoort ze de speaker in het Engels aankondigen dat ‘Mrs. Cruijff has entered the building’.

‘We worden omgeroepen, geloof ik,’ zegt ze.

Zodra ze boven aan de trap staat draait de hele zaal zich als één man naar haar om, en na een doodse stilte gaat een donderend applaus op dat nooit meer lijkt op te houden.

‘Is dat voor mij?’

Ze straalt en lijkt jaren jonger. Helemaal als ze later de beelden van haar zoon op de film ziet en hoort wat mensen over hem zeggen.

‘Dank u wel voor Johan, mevrouw,’ zegt een wildvreemde man ontroerd tegen haar.

Als ik vraag wat ik voor haar kan meenemen, zegt ze zacht: ‘De lichtste Peter Stuyvesant.’ Die rookt ze zonder diep te inhaleren, maar ze geniet van het gebaar, de entourage en ook van het iets doen wat niet mag.

Bij voorkeur zitten we in de tuin. Als het koud is met haar jas aan en sjaal om, en onder het zonnenscherm als de zon schijnt. De peuk verstopt ze uiterst zorgvuldig in de vuilnisbak, zodat hij zelfs door Henny niet kan worden gevonden.

Natuurlijk hebben Henny en Jeannette door dat ze rookt, maar ze laten haar graag in de waan. Dat is haar eigen geheimpje.

Met Henny gaat ze voor controle naar het ziekenhuis. De bloeddruk is te hoog, haar hart is zwak en ook lichamelijk is ze niet meer tot veel in staat.

Henny maakt zich zorgen, maar aan de andere kant heeft ze de leeftijd waarop een mens kwalen gaat krijgen die hij niet kwijtraakt, en als je het zo bekijkt mag ze niet mopperen. Henny weet wat doktoren Johan hebben aangedaan en laat zich niet afschepen met dooddoeners. Hij neemt geen enkel risico en wil overal het fijne van weten. Met zijn charme weet hij de doktoren te bespelen, en dat vervult haar met trots.

Als Henny bij haar thuis komt, controleert hij eerst of ze al haar pillen wel heeft geslikt. Hij beweert dat het echt beter voor haar is als ze niets is vergeten, en ze kent hem goed genoeg om te weten dat hij het echt meent. Maar haar peuken vindt hij niet.

Van Johan mag ze zo veel sigaretten roken als ze wil.

‘Azijn wordt toch nooit meer wijn,’ zegt hij, en dat is er weer eentje voor de bloemlezing van zijn aforismen, die razend populair zijn en tot het Nederlandse cultureel erfgoed behoren.

Geestelijk is ze nog zeer goed bij de tijd als je met haar praat, maar omdat ze lichamelijk niet honderd procent is, staat haar telefoon doorgeschakeld naar Henny.

Elke donderdagavond komen Henny en Jeannette eten, ze nemen afgepaste porties voor haar mee voor de rest van de week, die ze alleen maar in de magnetron hoeft te doen. Ze eten wat ze altijd eten: kippensoep, andijvie met gekookte aardappels, een stukje vlees en nooit een toetje.

Nel doet voor haar gevoel uren over het eten, dat ze ten slotte

laat staan. Ze vindt dat erg, omdat ze zo hun best doen om het leuk voor haar te maken.

‘Je moet echt eten, hoor,’ dringt Henny aan.

Jeannette legt de pillen klaar op hun vaste plaats en zegt met welke ze wat moet doen. De burens hebben een sleutel van de buitendeur, voor het geval dat.

De andere dagen lust ze het eten ook niet, omdat het zo zwaar op haar maag ligt dat ze niet kan slapen. Ze voelt zich schuldig, want ze heeft de hongerwinter met een pasgeboren baby overleefd. In haar hart vindt ze het schandalig dat ze eten weggooit, terwijl er ook nog zo veel honger in de wereld is, maar het gaat gewoon niet.

Ze moet het goed verstoppen, want Henny kijkt de vuilnisbak na en als hij merkt wat ze heeft gedaan, wordt hij kwaad. Hij zegt dan dat ze ook wel stiekem zal roken.

Wat lijkt hij dan ontzettend op zijn vader.

Die ochtend zie ik Piet Keizer uit een goedkope supermarkt stappen met een plastic boodschappentas. Hij had geen Cor Coster als schoonvader.

Tante Nel staat achter de deur, voel ik, maar ze doet niet open. Ze heeft de kracht niet meer om van boven de huissleutel voor de thuiszorg naar buiten te gooien, hij blijft steken in de dakgoot. Cees, de buurman die een sleutel heeft, komt boven om hem op te vissen en naar beneden te gooien, zodat de hulp meteen binnen kan komen, want elke minuut zorg kost geld. Cees verdwijnt weer voor het goed en wel tot Nel doordringt.

Ik word ook oud, denk ik als ze het vertelt. Hopelijk niet op zo’n manier, maar dat heb je niet in de hand.

Henny is niet optimistisch.

‘Ze wil niet meer.’

Dat is een voldongen feit.

Ze wordt negentig.

Ze heeft twee zoons en talloze kleinkinderen. Door hen leeft ze voort. Ze heeft geen contact meer met het leven van alledag, met toevallige voorbijgangers of mensen uit het dorp. Ze blijft beneden omdat ze niet meer met de lift durft uit angst dat ze onderweg weer duizelig wordt, en god mag weten wat er kan gebeuren.

Ze wil geen sigaret meer.

Henny en Jeannette beseffen hoe hopeloos het is geworden. Omdat ze echt niet weg wil uit haar huis, logeren ze een week bij haar. Dan is er altijd iemand aanwezig in geval van nood.

Op vrijdag 9 november wordt ze opgenomen in het Onze Lieve Vrouwe Gasthuis in Amsterdam-Oost.

Henny belt me en zegt: ‘Het kon echt niet meer.’

Zaal C6 is op vier hoog, en als trouwe trappenloper neem ik ze allemaal, zij het dat ik me op het laatst twee keer zo klein voel als beneden toen ik nog vol goede moed was. De trappen zijn van steen en drukbevolkt met haastige mensen in het wit die twee treden tegelijk nemen.

Op het zaaltje staan zes bedden, waarvan twee niet bezet. Naast haar is een bed met een gordijn rondom. Zij ligt aan de overkant van de deur, ze ziet me meteen. Het is zonnig, en zo ligt zij er ook bij: onverwoestbaar, zou je denken als je niet beter wist.

‘Ik heb helemaal niets,’ zegt ze terwijl ik aanschuif naast haar bed. Ze meent het echt en pakt mijn arm met haar ijzeren greep, en laat hem niet meer los. Dat is niet onvriendelijk bedoeld, zo is ze gewoon. Sterk.

‘Ik begrijp niet waarom ik hier ben.’

Achter me hoest een magere man die zich in de zaal vergist heeft en schielijk weer verdwijnt.

Je zou haar bijna geloven.

‘Helemaal niks heb ik.’

Monter, dat woord schiet me te binnen. Ze houdt mijn gedachten vast en sleept me mee, verzekert me dat er absoluut niets aan de hand is, dat ze topfit is. En ogenschijnlijk heeft ze gelijk. Haar greep om mijn arm blijft even stevig, maar ik heb dat vaker meegemaakt, een laatste levensvlam.

‘Kiplekker, dat voel ik me.’

‘Dat kan je wel zien. U ziet er... patent uit.’

Over haar gezicht trekt de glimlach van een jong meisje, ik voel dat haar hand even verslapt, dan weer aantrekt.

Ze wil zelfs al opstaan als ze dat gekund had, want, nogmaals, ze is helemaal niet ziek: ‘Dat zeggen ze alleen maar!’ Ze moet alleen even bijkomen. Ze is niet van haar standpunt te brengen en kijkt me aan zonder mijn arm los te laten.

Ik laat haar het uur volpraten tot ze moe is en haar hand weer verslapt.

Na twee weken is ze totaal uitgeblust en zegt niet meer dat ze niets heeft. Ze heeft al haar energie nodig om in leven te blijven en pakt mijn arm niet meer vast. Ze zegt maar een paar dingen, ze ziet me nu eens wel en dan weer niet.

Het zaaltje, drie bedden tussen dichte gordijnen, is doodstil. Ik hoef aan de verpleging niet te vragen hoe zij ervoor staat.

Een maand gaat voorbij en ik denk aan mijn doodzieke schoonmoeder, die niet naar het ziekenhuis ging omdat ze thuis wilde sterven. We verzorgden haar dag en nacht tot ze haar laatste adem uitblies in haar eigen bed. Ik kon het Nel niet vaak genoeg vertellen, zo mooi vond ze het.

Ze beperkt zich tot knikken en staren in het niets, en geeft niet op. Ze ligt moederziel alleen.

Al vijf weken kan ze niets meer, maar ze verliest haar greep op het leven niet. Haar krijgen ze er niet onder.

Op een dag ligt ze ergens anders. Ze slaapt door zonder me te zien. De keer daarna ligt ze een etage hoger, helemaal boven, op een zaaltje zonder noemenswaardige opsmuk en met zeer zieke mensen. Ze ligt in de uithoek van een uithoek.

De week voor kerst wordt Henny in het ziekenhuis ontboden met de mededeling dat zijn moeder weg moet.

‘Naar een tehuis.’

‘Maar...’

Voor één keer is Henny te beduusd voor woorden, maar hij herstelt zich bliksemsnel. ‘Mijn moeder blijft hier.’

Toch moet er een tehuis voor haar gezocht worden. ‘Ze neemt de plaats in van een patiënt.’

Henny laat zich niet kleinkrijgen en begint een wanhoops-offensief, tot ze mag blijven.

Vlak voor kerst is ze buiten bewustzijn als ik binnenstap. Ze heeft een kamertje voor zichzelf gekregen. Aan de andere kant van het bed zit een zwijgende Danny.

Ik geef Nel voorzichtig een zoen en zeg: ‘Dag tante Nel.’ Tegen beter weten in denk ik dat ze me ziet.

Het is donderdag, de vaste avond dat Henny en Jeannette kwamen eten.

Henny gaat meteen naar zijn moeder als ik hem bel.

‘We hebben de hele avond gepraat,’ zegt hij later. ‘Over mijn vader.’

Ze overlijdt op 21 december 2007. Ze wordt gecremeerd, de

urn met haar as zal worden geplaatst op het graf van Manus.

Het afscheid vindt plaats op 28 december op de Nieuwe Ooster. Een vrijdag tussen Kerstmis en Nieuwjaar die niemand goed uitkomt.

Er staan geen twee broers naast elkaar om gecondoleerd te worden.